

Миллий маънавият тараққиётимиз гарови.

Термиз муҳандислик-технология институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедрасининг доценти,
ф.ф.н. Худайбердиев Х.Х.

ABSTRACT

Инсон, инсоният, жамиятҳаётида қадимдан муҳим ўрин эгаллаган ҳодисалардан бири-инсон маънавиятидир. Лекин кишилик тарихида маънавиятга эътибор ўзига хос тарзда содир бўлган. Маънавиятни эътироф этганлар ҳам, эътироф этмаганлар ҳам бор. Аслида эса инсон яхшилик ва ёмонлик, эзгулик ва ёвузлик, бунёдкорлик ва вайронкорликни, поклик ва нопокликни, руҳиятлиликни ва руҳиятсизликни қадимдан бир-бирдан ажратиб тушунишга ҳаракат қилиб келган

ARTICLE INFO

Received: 20th June 2024

Accepted: 14th July 2024

KEY WORDS:

Инсон, инсоният, жамиятҳаётида қадимдан муҳим ўрин эгаллаган ҳодисалардан бири-инсон маънавиятидир. Лекин кишилик тарихида маънавиятга эътибор ўзига хос тарзда содир бўлган. Маънавиятни эътироф этганлар ҳам, эътироф этмаганлар ҳам бор. Аслида эса инсон яхшилик ва ёмонлик, эзгулик ва ёвузлик, бунёдкорлик ва вайронкорликни, поклик ва нопокликни, руҳиятлиликни ва руҳиятсизликни қадимдан бир-бирдан ажратиб тушунишга ҳаракат қилиб келган.

“Маънавият” тушунчаси жуда кенг қамровли мазмунга эга. Чунки бу тушунча азал-азалдан ривожланиб келган. Бу атаманинг маъно-мазмунни собиқ иттифоқ даврида эътиборга олинмаган. Иттифоқда нашр қилинган “Фалсафий энциклопедия” (5-жилдлик), “Фалсафий энциклопедик луғат”, “Фалсафий луғат” китобларида маънавият тушунчаси ўрин топмаган. “Тўғри “духовность” ибораси ишлатилган, аслида бу тушунча руҳ ёки руҳият маъносида қўлланилиб, диний адабиётларда ўз аксини топган. Бу ибора маънавият маъносини англатмаган. Аксинча, Товрот, Инжилда “...Худованда карим ернинг тупроғидан одам ясаб, унинг димоғига ҳаёт нафасини пуфлади. Шу йўсинда одам тирик жон бўлди”[1:3-4] дейилади.

Маълумки, иудавийлик ва насронийлик(идуанизм ва христианлик) анъаналарига кўра, “дух” ибораси икки маънода-руҳ ва нафас маъносида тушунилади ва иккаласи худога бориб тақалади.

Қуръони каримнинг “Ал-Исро” сураси 85-оятда бундай дейилади: (Эй-Мухаммад), сиздан руҳ-жон ҳақида сўрайдилар. Айтинг: “Рух ёлғиз Парвардигор биладиган ишлардандир”. Сизларга жуда оз илм берилгандир. (2:202) Яъни руҳнинг моҳияти илоҳий бўлгани учун уни ҳатто пайғамбар ҳам тушунмайди. Одам фарзандлари фақат руҳ мавжудлигини, ва бу руҳни унга Оллоҳ ато этганини биладилар, холос. Айни пайтда, тор диний йўналишда мулоҳаза юритилганда, ислом, хусусан, тасаввуф атамалари орасида руҳоният тушунчаси юқоридаги, мазмунда қўлланилган. Алишер Навоийнинг “Лисон ут-тайр” асарида шундай фикрлар мавжуд:

Чун риёзат рафъ этиб руҳоният,

Салб бўлғоч кимсадин нафсоният,

Қолмагай руҳониятдин ўзга ҳеч,

Сен тахаллуфдин бу маъни ичра кеч.[3:217]

Ҳазрати Навоий бу ўринда “руҳоният” тушунчасини инсонга хос асл фазилятларнинг намоён бўлиши ва у ҳайвонга яқинлаштирувчи нафсониятдан воз кечганида уни худо сари юксалтирувчи фаол имкониятлари воқе бўлган руҳ, инсоннинг ботиний олами мазмунида ишлатилганлар. Аён бўлмоқдаки, луғавий мазмунига кўра, “дух” ва “духовность” тушунчаларига “руҳ” ва “руҳоният” яқинроқдир.

Демак юртимизда, ислом оламида маънавий тушунчасининг шаклланиши ўзига хос омиллар таъсирида талқин этилган.

Маънавият инсонларнинг ўзаро муносабатлари уларнинг ҳаётий тажрибалари давомида шаклланган ва ривожланган қадриятлар тизимидир.

Инсон маънавиятни ўзини шахс сифатида англагандан бошлаб, умрининг охиригача шакллантиради ва йиллар давомида ривожлантириб боради. Инсоннинг ўз маънавиятини ривожлантиришга бўлган эҳтиёжи чексиздир. Маънавият инсоннинг бутун онгли фаолияти давомида шаклланади, ривожланади. Шу маънода маънавият инсоннинг онглилигини, қобилиятини ва интилишларини ҳам ўз ичига олади. Маънавият инсоннинг ботиний дунёсини, гавҳар тўла тубсиз денгизга қиёслаш мумкин. Маънавият инсоннинг руҳияти, ўз-ўзини англаши, дид-фаросати, адолатни разиликдан, яхшиликдан, ёмонликни, гўзалликни хунуқликдан, оқилликни жоҳилликдан ажрата билиш қобилияти, ақл заковати, уларнинг амалга ошириш йўлида онгли фаолият кўрсатиши ва интилишидан иборат. Маънавиятнинг моддий кучга айланиши ҳар бир инсоннинг хатти-ҳаракатларида, ўзлигини қайси даражада англашида, ўзининг оила ва жамиятдаги ўрнини тушунишида Ватан ва миллатга бўлган муносабатида намоён бўлади.

Миллий маънавият деганда муайян ижтимоий этник бирлик бўлмиш миллатнинг тарихан шаклланган ахлоқий, диний, илмий, бадий, фалсафий, мафкуравий қарашларининг яхлит бирлиги ва уларнинг ҳаётий фаолият давомида намоён бўлишига тушунилади.

Миллий маънавият миллий амалиётдаги ҳаётни англаш орқали ривожланади ҳамда миллий ўзликни англашга туртки бўлади. Миллий онг миллий ўзликни ва миллий манфаатни англашдан келиб чиқади. Миллий ўзликнинг муҳим таркибий қисмини эса миллий ахлоқ ташкил қилади. Шу боис, инсонийлик, аввало, ахлоқий мезонлардан келиб чиққан ҳолда баҳоланади.

Маълумки, миллат равнақида тарихан шаклланган миллий қадриятларнинг аҳамияти беқиёсдир. Хусусан, ўзбек миллий маънавиятининг ривожиди, заминимизда милоддан анча аввал шаклланган зардуштийликнинг ахлоқий негизини ташкил этган, эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амалнинг бирлиги тамойили катта аҳамият касб этди. Бунинг натижасида, амалга оширилаётган ҳар бир ишга мана шу ахлоқий тамойил нуқтаи назаридан туриб баҳо бериш анъана тусига кириб қолди. Эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амал миллий маънавиятимиз моҳиятини ташкил эта бошлади. Унинг пировард мақсади эса комил инсонни шакллантириш бўлди. Бу ғоя зардуштийликда ҳам, машҳур мутафаккир алломаларимиз-Абу Наср Форобий, Алишер Навоий, тасаввуф илми вакиллари-Ал-Ҳаким ат-Термизий, Аҳмад Яссавий, Нажмиддин Кубро, Абдуҳолик Ғиждувоний, Али Рометаний, Баҳоуддин Нақшбанд, Хўжа Аҳрор ва бошқалар томонидан ҳам аниқ қилиб қўйилган, унга эришиш йўллари кўрсатиб ўтилган эди.

Шуни мамнуният билан қайд этиш лозимки, тадқиқотчи Г.Худойбердиева такидлаганидек эзгу фазилат ва интилишлар халқимизнинг қон-қони ва суяк-суягига сингиб кетган. Унинг табиатига хос бўлган юксак маънавият неча асрларки бизни не-не бало-қазолардан, тўфон ва бўронлардан соғ-омон асраб келмоқда. Ҳар қандай босқин ва истилоларга қарамасдан, ҳар қандай оғир ва мураккаб шароитда ҳам ота-боболаримиз ўзлигини йўқотмасдан, маънавий ҳаёт мезонлари, одоб-ахлоқ қоидаларига амал қилиб, комиллик сари интилиб яшагани бугун ҳам барчамизга ибрат бўлиб, куч-қувват бағишлаб келмоқда.[4:107]

Маълумки, ҳар қайси халқ ёки миллатнинг тафаккур, турмуш тарзи, маънавий қарашлари ўз-ўзидан, бўшжойда шаклланиб қолмайди. Уларнинг вужудга келиши ва ривожланишида аниқ тарихий, табиий ва ижтимоий омилларасос бўлишини ҳаммамиз яхши биламиз.

Масалан, Шарқ оламида, жумладан, ўзимизнинг Ўрта Осиё шароитида жамоа бўлиб яшаш туйғуси ғоят муҳим аҳамият касб этади ва одамларни бир-бирига яқинлаштиришга, бир-бирини қўллаб-қувватлаб ҳаёт кечиришга замин туғдиради. Шу маънода, халқимизнинг турмуш ва тафаккур тарзига назар ташлайдиган бўлсак, бошқаларга ҳеч ўхшамайдиган, минг йиллар давомида шаклланган, нафақат ўзаро муомала, балки ҳаётимизнинг узвий бир қисми сифатида намоён бўладиган бир қатор ўзига хос хусусиятларни кўрамиз.

Мисол учун, тилимиздаги меҳр-оқибат, меҳр-муҳаббат, меҳр-шафқат, кадр-киммат деган, бир-бирини чуқур маъно-мазмун билан бойитадиган ва тўлдирадиган ибораларни олайлик. Қанчалик ғалати туюлмасин, бу ибораларни бошқа тилларга айнан таржима қилишнинг ўзи мушкул бир муаммо.

Шуни айтиш лозимки, бу тушунчалар кимдир шунчаки ўйлаб топган ширин калом, кулоққа хуш ёқадиган сўзлар эмас. Бундай тушунчалар асрлар мобайнида эл-юртимизнинг дунёқараши, маънавий ҳаётининг негизи сифатида вужудга келган, онгу шууримиздан чуқур жой олган буюк қадриятларнинг амалий ифодасидир.

Масалан, эзгу одатимизга айланиб кетган меҳр-оқибат тушунчасини оладиган бўлсак, унинг жуда теран тарихий, миллий, диний илдизлари борлигини кўриш мумкин. Бу аввало инсоннинг инсон билан, кўшнининг кўшни билан, қариндошнинг қариндош, оиланинг оила билан, энг муҳими, шахснинг жамият билан уйғун бўлиб яшашини, етим-есир, бева-бечора ва ногиронларга, мусофирларга саховат кўрсатиш, сидқидилдан, беғараз ёрдам беришни англатади ва бундай хусусият халқимизнинг маънавий оламига сингиб кетганини ҳеч ким инкор эта олмайди.

Марказий Осиё халқи қадим-қадимдан азалдан водийларда, катта сув манбалари-дарё ва анҳорлар бўйларида яшаб келади. Атрофи чўл ва саҳролар билан ўралган, табиати, иқлими ғоят мураккаб бўлган минтақа шароитининг ўзи ана шу элат ва миллатларнинг минг йиллар давомида бир-бирига мослашиб, яқин елкадош бўлиб, бир бирининг оғирини енгил қилиб яшашини тақозо этиб келади.

Минтақамизда яшаб ўтган улуғ алломалар, мутафаккир зотларнинг қолдирган бебаҳо меросида ҳам бундай турмуш тарзи ўзининг ёрқин ифодасинитопган. Буюк аждодларимиз Алишер Навоий, Рудакий, Абай, Махтумқули, Туктагул каби зотлар ва бошқалар ҳам ўз ижоди билан нафақат икки дарё оралиғидаги халқларни, балки бутун башариятфарзандларини доимо меҳр-оқибатли, дўст-биродар бўлиб яшашга даъват этган.

Шарқнинг ўзига хос хусусияти жамоавийликка асосланган бўлса, Ғарб оламида одамларнинг ҳаёт тарзида жамоавийликдан кўра индивидуализм, шахсий манфаат тамойиллари устунлик қилиб келган. Бу жараён уларнинг ҳар бирида ҳозирги вақтда ҳам давом этмоқда. Лекин Ғарбда шундай кучлар пайдо бўлдики шарқ халқларининг қадимги маънавиятига қарши чиқмоқдалар. Биринчи Президентимиз И.А.Каримов бу ҳақда шундай деган эди: "...дунёдаги зўравон ва тажавузкор кучлар қайси бир халқ ёки мамлакатни ўзига тобе қилиб, бўйсундирмоқчи, унинг бойликларини эгалламоқчи бўлса, авваламбор, уни қуролсизлантиришга, яъни энг буюк бойлиги бўлмиш миллий қадриятлари, тарихи ва маънавиятидан жудо қилишга уринади" [5:11].

Айни пайтда И.А.Каримов қайд қиладилар: "Бинобарин, маънавиятга қарши қаратилган ҳар қандай таҳдид ўз-ўзидан мамлакат хавфсизлигини, унинг миллий манфаатларини, соғлом авлод келажагини таъминлаш йўлидаги жиддий хатарлардан бирига айланиши ва охир-оқибатда жамиятни инқирозга олиб келиши мумкин"[6:12]. Шу кеча кундузда бундай ҳолат Ироқ, Сурия, Ливан ва бошқа жойларда содир бўлмоқда.

Халқларнинг азалий фазилатларига, миллий қадриятларига қарши тажовузларнинг олдини олиш ҳозирги вақтда бутун пешқадам кучларнинг муҳим вазифаси бўлиб қолди. "Маънавий таҳдид деганда, аввало тили, дини, эътиқодидан қатъи назар, ҳар қайси одамнинг том маънодаги эркин инсон бўлиб яшашига қарши қаратилган, унинг айнан руҳий дунёсини издан чиқариш мақсадини кўзда тутадиган мафкуравий, ғоявий ва инфорацион хуружларни назарда тутиш лозим, деб ўйлайман"[5:13-14].

Маълумки маънавиятга қарши қаратилган хуружлар, аввало, миллатимизни миллат қиладиган, асрлар, минг йиллар давомида аждодлардан авлодларга ўтиб келаётган ўзига хос ва ўзига мос хусусиятларга, миллий ғурур, миллий ифтихор туйғусига, бизни доимий равишда тадрижий тараққиётга чорлайдиган, шу йўлдаги барча асорат ва иллатлардан халос бўлиб, озод ва фаровон ҳаёт барпо этишдек эзгу мақсадларимизга катта зарба берадиган мудҳиш хавф-хатарни билдиради. Мамлакатимизда яшайдиган ҳар бир соғлом инсон уни англаб олиши мақсадга мувофиқдир. Чунки ҳар бир ота-она, устоз-мураббийлар бу масалада хушёрликни йўқотмаслиги, ёшлар тарбиясига асло бепарво бўлмасликлари лозим. И.А.Каримов айтганларидек: "... шу юртда яшаётган ҳар қайси инсон ўзлигини англаши, қадимий тарихимиз ва бой маънавиятимиз, улуғ аждодларимизнинг меросини чуқурроқ ўзлаштириш, бугунги тез ўзгараётган ҳаёт воқелигига онгли қараб, мустақил фикрлаши ва диёримиздаги барча ўзгаришларга дахлдорлик туйғуси билан яшаш зарур"[5:17], деб айтган эди.

И.А.Каримов республикамизнинг биринчи раҳбари бўлган кундан то умрларининг охиригача маънавият масалаларига жуда катта эътибор бердилар. Биринчи Президентимиз: “...маънавият-инсонни руҳан покланиш, қалбан улғайишга чорлайдиган, одамнинг ички дунёси, иродасини бақувват, иймон-эътиқодини бутун қиладиган, виждонини уйғотадиган бекиёс куч, унинг барча қарашларининг мезонидир”[5:19] деган эдилар.

Маънавият масаласи жамият ҳаётидаги ғоявий, мафкуравий, маърифий, маданий, диний ва ахлоқий қарашларни ўзида тўла мужассам этади.

Маънавиятнинг негизи ва маъно-мазмунини биринчи навбатда инсоннинг руҳий покланиши ва қалбан улғайиши ташкил қилади. Юртимизда дунёда ҳалол ва пок яшашни ўзи учун ҳаётий эътиқод, олий мақсад қилган одамлар кўпчиликни ташкил қилади. Юртбошимиз Ш.М.Мирзиёев 2017 йил Андижон вилоятида республика прокуратура, суд ходимлари, имом-хатиблар олдида чиқиш қилганларида бу масалага жуда катта эътибор қаратдилар.

Маънавият масаласи ижтимоий тараққиёт масаласи билан ҳам узвий боғлиқдир. Турли даврда, турли ўтмиш арбоблари жамият тараққиётида ҳал қилувчи куч нима деган саволга жавоб ахтарганлар. Жумладан, Платон жамият тараққиётининг асосини ижтимоий адолат, Г.В.Ф.Гегель мутлоқ заковат, К.Маркс моддий ишлаб чиқариш, З.Фрейд ҳаёт инстинкти, Штейнтал миллий руҳ, Ш.Монтаскье эса жуғрофий муҳит ташкил қилади деб тушунганлар. Шуни алоҳида қайд қилиш зарурки, санаб ўтилган омиллар у ёки бу даражада ижтимоий тараққиётга ўз таъсирини ўтказди. Бу мутафаккирлар юқорида қайд қилинган омилларни бошқаларга нисбатан чуқурроқ таҳлил қилгану лекин, шу омилни ўта мутлақлаштирган эдилар. Юқоридаги ҳолатда иккинчи камчилик шундаки улар маълум омилларнинг ролини фақат умумлаштириб таҳлил қилган эдилар. Ваҳоланки, маълум бир даврда ҳал қилувчи роль ўйнаган омил бошқа шароитда ижтимоий тараққиётга зиғирчалик ҳам таъсир қилмаслиги мумкин. И.А.Каримов иқтисодиёт ва маънавият ўртасидаги муносабатни содда қилиб шундай тушунтиради: “Агар иқтисодий ўсиш, тараққиёт-жамиятимизнинг танаси бўлса, маънавият, маърифат ва сиёсий онг етуклиги унинг руҳи, ақли ва жонидир”. “Маънавият инсоннинг, халқнинг, жамиятнинг, давлатнинг куч-қудратидир”. Шу тариқа у маънавият жамиятни ривожлантирувчи кучли омил эканлигини асослаб беради.

И.А.Каримов маънавиятнинг кенг тушунча эканлигини қуйидагича таърифлайди: “Ёр, оила,ота-она, болалар, қариндош-уруғлар, қўни-қўшнилар, халқ, виждон, мустақил давлатимизга садоқат, инсонларга ҳурмат, ишонч, хотира, эркинлик-маънавиятнинг ана шундай маъноси кенг”. “Маънавият ўз халқининг тарихини, унинг маданияти ва вазифаларини чуқур билиш ва тушуниб етишга суянгандагина қудратли кучга айланади”[6:71].

Маълумки киши халқини фақат ахлоқ эмас, урф-одатлар, расм-русумлар, анъаналар каби ҳодисалар ҳам бошқаради. Улар эса ахлоқ таркибига кирмайдилар ёки фақат қисман кирадилар. Бу ҳодисалар ахлоқ таркибига кирмаса ҳам, маънавият таркибида сезиларли ўрин тутади. Урф-одат, расм-русум, анъана ва маросимларнинг маънавият билан ўзаро таъсири шундаки, оқилона, жамиятнинг тараққиёт даражасига мос келадиган анъана ва маросимлар миллий маънавиятни бойитишга, ривожлантиришга кўмаклашади. Масалан, илм-фанга, ҳунар ўрганишга интилиш, катталарга ҳурмат сингари кўплаб анъаналар миллий маънавият ривожига хизмат қилади. Айни пайтда, ортиқча исрофгарчиликлар, дабдаба билан ўтказиладиган маросимлар миллат маънавиятига путур етказиш билан бирга иқтисодга ҳам салбий таъсир кўрсатади.

Эътиқод маънавиятнинг устунларидан биридир. Эътиқодсиз маънавият юксакликка кўтарила олмайди. Уни юксакликка қатъий ишонч, мустаҳкам эътиқодгина элтиши мумкин.

Ишонч ва эътиқоднинг узвийлиги, уларнинг халқ ҳаётидаги ўрни тўғрисида Биринчи Президентимиз шундай деган эди: “Халқнинг шуурида ҳамиша, ҳар қандай шароитда ҳам буюк орзулар, эзгу ниятлар келажакка, ёруғ кунларга ишонч яшаб келади. Ана шу ишонч бўлмаса, мазлум халқларнинг озодлик ва мустақиллик сари интилиши ва охир-оқибатда юксак тараққиётга эришиши мутлақо имконсиз бўларди.

Бизнинг эзгу интилишларимиз замирида ҳам ана шундай буюк ишончбор. Аниқ мақсад йўлидаги бунёдкорлик ишларимиз амалий натижалар бера бошлаган, кўзлаган режаларимиз босқичма-босқич

рўёбга чиқиб, дунё ҳамжамиятидан ўзимизга муносиб ўрин эгаллаб бораётган бугунги кунда халқимиз, миллатимиз қалбидаги ана шу ишонч ва эътиқод янада мустақамланмоқда”[7:30-31].

Ҳар бир халқ маънавияти, хусусан миллий маънавиятимиз ҳам бошқа халқлар маънавиятидан озикланиб, уларга озик бериб туради. Маънавият шундай қимматбаҳо нарсаки, у бизнинг қадимий ва навқирон халқимиз қалбида бутун инсониятнинг улкан оиласида ўз мустақиллигини тушуниб етиш ва озодликни севиш туйғуси билан биргаликда етилган.

Маънавиятда миллий ва умуминсоний жиҳатлар ўзаро уйғун тарзда мавжуддир. Жумладан, ахлоқ, санъат, дин сингари ижтимоий ҳодисаларда ҳам миллий, ҳам умуминсоний жиҳатлар мавжуд бўлиб, уларнинг мутаносиблиги маънавиятдаги миллийлик ва умуминсонийлик мутаносиблигини белгилайди.

Ўзбеклар ахлоқидаги орият, диёнат, катталарга ҳурмат, меҳмондўстлик, меҳнатсеварлик каби сифатлар, ўзбеклар руҳиятидаги самимийлик, инсоф, бағрикенглик, шарм-ҳаёлилик жиҳатлари, уларнинг ўзбек миллий адабиёти ва санъатида акс этиши биргаликда қўшилиб ўзбек маънавиятининг ўзига хос хусусиятларини шакллантиради.

Халқимиз мустақилликка эришгач, миллий маънавиятимизнинг янада ривожлантириш ўта долзарб вазифага айланди, чунки миллий мустақилликнинг мустақамлиги миллий ўзликни англаш, яъни миллий маънавият билан чамбарчас боғлиқ. Ўзликни англамаган инсон бошқа инсонга, миллат бошқа миллатга муте бўлиб яшашга маҳкум бўлади.

Миллий ғоя, миллий мафқураининг асл мақсади халқимизнинг миллий маънавиятини оширишга, мустақиллигимиз қадриятларини тўлароқ англашга, уни авайлаб асрашга ҳамда турмушимизнинг янада фарвонлаштиришга, ҳаётимизнинг энг олий қадрияти бўлмиш инсонни улўғлашга, камол топтиришга қаратилган. Шу маънода, бизнинг миллий маънавиятимиз умуминсоний қадриятларни ўзида мужассам этади. Эрк, озодлик, адолат, тенглик, инсонпарварлик, меҳнатсеварлик, дўстлик, ҳалоллик, меҳр-оқибат, поклик, эзулик, ватанпарварлик, аҳил қўшничилик, диний бағрикенглик каби халқимизга хос фазилатлар умуминсоний қадриятларга ҳамоҳанг бўлса ҳам, аммо, уларнинг барчаси фақат муайян миллий шаклда намоён бўлади.

Миллий маънавиятимиз халқимизни буюк мақсадлар йўлида жипслаштиришга йўналтирилган бўлиб, қуйидаги умумбашарий маънавий қадриятларга асосланади:

-қонун устуворлиги;

-инсон ҳақ-ҳуқуқлари ва ҳурфикрлиликни эътироф этиш;

-турли миллат вакилларига ҳурмат ва улар билан баҳамжиҳат яшаш;

-диний бағрикенглик;

-дунёвий билимларга интилиш, маърифатпарварлик;

-ўзга халқларнинг илғор тажрибалари ва маданиятини ўрганиш ва миллий муҳитга мослаштириш.

Миллий маънавиятимиз ривожининг бош омили барча даврларда таълим ва тарбия тизими ташкил этган, миллий маърифат бўлган ва ҳозир ҳам шундай бўлиб қолади.

Адабиётлар

1. Инжил. –Стокгольм, 1992.
2. Қуръони карим.-Т.: “Чўлпон”, 1992.
3. Алишер Навоий, Лисон ут-тайр. XI-жилд, -Т.: 1966.
4. Худайбердиева Г. Миллийлик: кўринишлари, муаммо ва ечимлари.-Термиз: “Сурхон-нашр”, 2019.
5. Каримов И. Юксак маънавият-енгилмас куч.-Т.: “Маънавият”, 2008.
6. Каримов И. “Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли”.-Т.: “Ўзбекистон”, 1992.
7. Каримов И. Миллий истиқлол мафқураси-Халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир.-Т.: “Ўзбекистон”, 2000.
8. Худайбердиев Х.Х. Ўзбек миллий мафқурасининг тароаққиёт босқичлари (маънавий-мафқуравий таҳлил) Термиз: “Сурхон нашри” 2023.
9. Худайбердиев Х.Х. Маънавият, ахлокий қадрият ва ислом Термиз: “Сурхон нашри” 2023.